

<https://doi.org/10.22067/jlkd.2025.96461.1357>

The Dominance of “Moving-Time” Model in the Metaphorical Perception of Time: A Cognitive-Linguistic Study in Sarhaddi Balochi Dialect

Amir Ali Khoshkhounejad

Department of English Language Teaching, Farhangian University, Tehran, Iran (Corresponding Author)¹

Abbas Ali Ahangar

Professor of Linguistics, Department of English Language and Literature, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran²

Received: 12 November 2025 ✦ Revised: 16 December 2025

Accepted: 21 December 2025 ✦ Published Online: 18 May 2026

How to cite this article:

Khoshkhounejad, A. A., & Ahangar, A. A. (2026). The Dominance of “Moving-Time” Model in the Metaphorical Perception of Time: A Cognitive-Linguistic Study in Sarhaddi Balochi Dialect. *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects*, 18 (1), 37–59. (in Persian with English abstract)

<https://doi.org/10.22067/jlkd.2025.96461.1357>

Quarterly Journal of Linguistics & Khorasan Dialects
Vol. 18, No. 1, Serial Number: 42 (Spring 2026)

Abstract

The metaphorical conceptualization of time constitutes a pivotal domain in cognitive linguistics, illustrating how humans construct abstract concepts through concrete spatial experiences. According to Conceptual Metaphor Theory (Lakoff & Johnson, 1980), two primary patterns (Moving-Ego and Moving-Time) have been identified for representing temporal concepts. Drawing upon the classic “Next Wednesday’s Meeting” paradigm (McGlone & Harding, 1998), this study investigated the metaphorical understanding of time in the Sarhadi Balochi dialect. The statistical population comprised 121 native speakers of Sarhadi Balochi (students at the University of Sistan and Baluchestan). Data were analyzed using the chi-square (χ^2) test in SPSS software. Findings revealed that in a neutral context, the moving-time pattern is significantly dominant ($p < 0.001$), indicating speakers’ tendency to conceptualize themselves as stationary entities toward whom events move as dynamic agents. Furthermore, results demonstrated that contextual priming (via contextualizing sentences) exerts a significant influence on the interpretation of the ambiguous phrase “Next Wednesday’s Meeting” ($p < 0.001$), thereby supporting the dynamic nature of linguistic cognition. In contrast, gender showed no significant effect on temporal metaphor comprehension ($p = 0.36$). These findings suggest that the tribal social structure and the cultural emphasis on historical traditions in Sarhadi Balochi society may play a decisive role in shaping this cognitive pattern.

Keywords: Time, Metaphor, Moving-Ego, Moving-Time, Sarhadi Balochi, Cognitive Linguistics.

1. E-mail: Amirali.khoshkhounejad@cfu.ac.ir

<https://orcid.com/0000-0003-0099-2946>

2. E-mail: ahangar@english.usb.ac.ir

<https://orcid.com/0000-0003-1288-1506>

Extended Abstract

1. Introduction

The perception “time” as a concept is one of the most complex challenges in cognitive linguistics; because language has an abstract nature and human beings need to understand and express it through conceptual metaphors. The metaphorical perception of time illustrates how humans construct abstract concepts through concrete spatial experiences. According to Conceptual Metaphor Theory (Lakoff & Johnson, 1980), two current models, “Moving-Ego” and “Moving-Time”, have been identified for representing temporal concepts. In the moving-ego model, the person imagines himself moving from the past to the future and time is fixed, while in the moving-time model, the person is fixed and the time or events are moving towards him. Intercultural studies show that tendency to each of these models is influenced by cultural, linguistic, and situational factors.

2. Method

Drawing upon the classic “Next Wednesday’s Meeting” paradigm (McGlone & Harding, 1998), this research investigates the metaphorical perception of time in Sarhaddi Balochi dialect. The “Next Wednesday’s Meeting” paradigm introduced by McGlone & Harding (1998), is a standardized test for the distinction between these two models, that is, Moving-Ego and Moving-Time models. According to this paradigm, participants are asked: the next meeting of the Wednesday has shifted two days ahead; If today is Wednesday, what day would the meeting be held? The answers are divided into two categories: “Friday” and “Monday”. People who use the moving-ego model fix the time and imagine themselves in motion and respond “Friday” (the person has moved forward). Those people who use the moving-time model consider their own fixed and time moving and respond “Monday” (time has moved to back). This paradigm suggests that spatial perceptions of time in the same situations can create different interpretations of time and tend to change with cultural, linguistic, and situational factors. The statistical population comprised 121 native speakers of Sarhaddi Balochi (the students at the University of Sistan and Baluchestan). The data were analyzed using the Chi-square (χ^2) test in SPSS software.

3. Results

The findings revealed that, in a neutral context, the moving-time model is significantly dominant ($p < 0.001$), indicating speakers' tendency to conceptualize themselves as fixed entities toward whom the events move as dynamic agents. Furthermore, the results demonstrated that contextual information (via stimulating sentences) exerts a significant influence on the interpretation of the ambiguous phrase "next Wednesday's meeting" ($p < 0.001$), thereby, supporting the dynamic nature of linguistic cognition. In contrast, gender showed no significant effect on temporal metaphor perception ($p = 0.36$).

4. Discussion and Conclusion

The findings indicated that the tribal social structure and the cultural emphasis on historical traditions in Sarhaddi Balochi society may play a determining role in shaping this cognitive model. This study represents the first systematic investigation of this phenomenon in Sarhaddi Balochi dialect and offers valuable insights into the interplay among language, culture, and cognition.

With the purpose of investigating the metaphorical perception of time in Sarhaddi Balochi dialect, this study was carried out using the theoretical framework of cognitive linguistics and the "next Wednesday's meeting" paradigm. The main findings of this study can be summarized as following:

First, in a neutral environment, the moving time model is dominant significantly and with large effect size ($\phi = 0.38$). This finding shows that Sarhaddi Balochi speakers tend to conceive themselves as a fixed creature in time and perceive events as moving objects that come to them from the future. This finding is in line with the results of several studies in other languages (such as Aymara language), indicating the dominance of the moving-time model, but differs from the findings of Persian with dominant moving-ego model (e.g., Khoshkhoonejad, 2020). This difference is strong evidence of the role of cultural factors in shaping cognitive models.

Second, the results also show that providing contextual information (provocative terms) has a significant impact on the ambiguous sentence interpretation. This finding supports the dynamic cognitive theories (Feist and Duffy, 2023) and designates that linguistic knowledge is not a static process, but is dynamic and highly dependent on context. The

speaker's mind is easily subject to the influence of the background and alters its cognitive framework to interpret an ambiguous phrase.

Third, the gender variable had no significant impact on the metaphorical perception of time. This finding shows that the metaphorical perception of time in the Sarhaddi Balochi society is a sociocultural phenomenon that is formed at the macro level and does not include individual-gender differences.

This study has important implications for conceptual metaphor theory. Firstly, the findings support the main hypothesis of conceptual metaphor theory that time is perceived through space. Secondly, it demonstrates that these mappings are entirely under the influence of culture and can appear in different forms in different cultures (Kövecses, 2015). This research also has practical implications for areas such as language teaching (understanding cultural differences in time expression) and intercultural communications.

غلبه الگوی «زمان متحرک» در درک استعاره‌ای شناختی-زبانی در گویش بلوچی سرحدی

امیرعلی خوش‌خونزاد

گروه آموزش زبان انگلیسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول)^۱

عباسعلی آهنگر

استاد زبان‌شناسی، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران^۲

صص ۳۷-۵۹

ارسال: ۱۴۰۴/۰۸/۲۱؛ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۹/۲۵؛ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۳۰؛ انتشار بر خط: ۱۴۰۵/۰۲/۲۸

ارجاع به این مقاله:

خوش‌خونزاد، ا.، و آهنگر، ' (۱۴۰۵). «غلبه الگوی «زمان متحرک» در درک استعاره‌ای شناختی-زبانی در گویش بلوچی سرحدی»، زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، ۱۸ (۱)، صص ۳۷-۵۹. <https://doi.org/10.22067/jlkd.2025.96461.1357>

چکیده

درک استعاره‌ای زمان، یکی از حوزه‌های کلیدی در زبان‌شناسی شناختی است که نشان می‌دهد چگونه انسان‌ها مفاهیم انتزاعی را از طریق تجربیات فضایی ملموس می‌سازند. بر اساس نظریه استعاره مفهومی (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰)، دو الگوی رایج «ناظر متحرک» و «زمان متحرک» برای بازنمایی زمان شناسایی شده‌اند. این پژوهش با بهره‌گیری از الگوی استاندارد «جلسه چهارشنبه بعد» (مک‌گلون و هاردینگ، ۱۹۹۸)، به بررسی درک استعاره‌ای زمان در گویش بلوچی سرحدی می‌پردازد. جامعه آماری شامل ۱۲۱ گویشور بومی بلوچی سرحدی (دانشجویان دانشگاه سیستان و بلوچستان) بودند. داده‌ها با استفاده از آزمون χ^2 دو در نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که در محیط خنثی، الگوی «زمان متحرک» به طور معناداری غالب است ($p < 0.001$)، که نشان‌دهنده تمایل گویشوران به تصور خود به عنوان موجودی ثابت است که رویدادها به عنوان عوامل متحرک به سوی او حرکت می‌کنند. همچنین، نتایج حاکی از آن بود که ارائه اطلاعات زمینه‌ای (جملات برانگیزاننده) تأثیر معناداری بر تفسیر الگوی مبهم «جلسه چهارشنبه بعد» دارد ($p < 0.001$)، که از پویایی شناخت زبانی پشتیبانی می‌کند. در مقابل، متغیر جنسیت تأثیر معناداری بر درک استعاره‌ای زمان نداشت ($p = 0.36$). این یافته‌ها نشان می‌دهد ساختار اجتماعی عشیره‌ای و تأکید بر سنت‌های تاریخی در فرهنگ بلوچی سرحدی، می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌دهی به این الگوی شناختی داشته باشد. این مطالعه به عنوان نخستین بررسی نظام مند در این حوزه در گویش بلوچی سرحدی، بینش‌های ارزشمندی در مورد ارتباط زبان، فرهنگ و شناخت ارائه می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: زمان، استعاره، ناظر متحرک، زمان متحرک، بلوچی سرحدی، زبان‌شناسی شناختی.

1. E-mail: Amirali.khoshkhounejad@cfu.ac.ir

2. E-mail: ahangar@english.usb.ac.ir

<https://orcid.com/0000-0003-0099-2946>

<https://orcid.com/0000-0003-1288-1506>

۱- مقدمه

درک مفهوم «زمان» یکی از پیچیده‌ترین چالش‌ها در زبان‌شناسی شناختی است؛ چرا که زمان دارای ماهیتی انتزاعی است و انسان‌ها ناگزیر برای فهم و بیان آن به استعاره‌های مفهومی روی می‌آورند. نظریه استعاره مفهومی^۱ نخستین بار توسط لیکاف و جانسون^۲ (۱۹۸۰) معرفی شد که توضیح می‌دهد چگونه زمان از طریق ساختارهای فضایی در ذهن بازنمایی می‌شود. این دیدگاه طی چهار دهه گذشته مبنای بسیاری از مطالعات زبان‌شناسی شناختی بوده است و پژوهش‌های اخیر نشان داده‌اند که درک استعاری زمان، به‌ویژه در قالب نگاشت «زمان همان فضا است»، در زبان‌ها و فرهنگ‌های مختلف به اشکال متفاوتی ظهور می‌کند (کالیزو رومرو^۳ و همکاران، ۲۰۲۰، یو^۴، ۲۰۲۳). در چارچوب نظریه استعاره مفهومی، دو الگوی رایج در بازنمایی استعاری زمان شناسایی شده‌اند: الگوی «ناظر متحرک»^۵ و الگوی «زمان متحرک»^۶ (مک‌گلون و هاردینگ^۷، ۱۹۹۸). در الگوی «ناظر متحرک»، فرد خود را در حال حرکت از گذشته به سوی آینده تصور می‌کند و زمان ثابت است، درحالی‌که در الگوی «زمان متحرک»، فرد ثابت است و زمان یا رویدادها به سوی او حرکت می‌کنند. پژوهش‌های بین‌فرهنگی نشان داده‌اند که گرایش به هر یک از این الگوها تحت تأثیر عوامل فرهنگی، زبانی، و موقعیتی قرار دارد (بندر و همکاران^۸، ۲۰۱۰، لای^۹ و برودیتسکی^{۱۰}، ۲۰۱۳، روث‌ولف و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۵). همچنین، در دهه اخیر، مطالعات جدیدتر رویکردهای چندسطحی به استعاره مفهومی را توسعه داده‌اند و بر اهمیت بافت فرهنگی و اجتماعی در شکل‌دهی به بازنمایی‌های زمانی تأکید کرده‌اند.

زبان بلوچی، به‌عنوان یکی از زبان‌های ایرانی شمال‌غربی، دارای گویش‌های متعددی است که از نظر جغرافیایی و فرهنگی تنوع بالایی دارند. گویش بلوچی سرحدی که در مناطق شرقی ایران (سیستان و بلوچستان)، جنوب

1. Conceptual Metaphor Theory
2. Lakoff, G. and M. Johnson
3. Callizo-Romero
4. Yu
5. Moving Ego Metaphor
6. Moving Time Metaphor
7. McGlone, M. and J. Harding
8. Bender et.al
9. Lai
10. Boroditsky
11. Rothe-Wulf, et.al

افغانستان و جنوب‌غربی پاکستان تکلم می‌شود، تاکنون از منظر استعاره مفهومی زمان کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است، اما تحلیل الگوهای استعاره‌ی زمان در آن خلأی آشکار در پژوهش‌های زبان‌شناسی شناختی است. گویش بلوچی سرحدی، زیرشاخه‌ای از بلوچی غربی است که در شرق ایران، در نواحی خراسان و گلستان و همچنین در نواحی جنوبی‌تر در سیستان و بخش‌های شمالی بلوچستان، اطراف زاهدان و خاش تکلم می‌شود. علاوه بر ایران، بلوچی غربی در منطقه مرو ترکمنستان، جنوب افغانستان و جنوب غربی پاکستان نیز گویشورانی دارد (جهانی و کورن^۱، ۲۰۰۹).

با توجه به این شکاف پژوهشی، مطالعه حاضر با هدف تحلیل درک و به‌کارگیری استعاره‌های مفهومی زمان در گویش بلوچی سرحدی طراحی شده است. این بررسی می‌تواند هم به غنای ادبیات نظری زبان‌شناسی شناختی کمک کند و هم تصویری روشن‌تر از پیوند میان زبان، فرهنگ و شناخت ارائه دهد. در این راستا، پرسش‌های زیر مطرح می‌شود:

- ۱- درک تعبیر استعاره‌ی زمان در بلوچی سرحدی در محیط خنثی چگونه است؟
- ۲- آیا رابطه‌ی معناداری بین اطلاعات زمینه‌ای و درک تعبیر استعاره‌ی زمان در بلوچی سرحدی وجود دارد؟
- ۳- آیا جنسیت تأثیر معناداری بر درک تعبیر استعاره‌ی زمان در بلوچی سرحدی وجود دارد؟

۲- پیشینه پژوهش

در یکی از پیشگامانه‌ترین مطالعات، مک‌گلون و هاردینگ (۱۹۹۸) نشان دادند که درک زمان در زبان انگلیسی تحت تأثیر نگرش ذهنی گوینده یا شنونده قرار دارد. آن‌ها دریافتند که افراد هنگام مواجهه با ساختارهای زبانی مبتنی بر «ناظر متحرک» (که در آن فرد در زمان حرکت می‌کند) یا «زمان متحرک» (که در آن زمان به سمت فرد می‌آید)، از چارچوب‌های ذهنی خاصی برای تفسیر معنا استفاده می‌کنند.

برودتسکی (۲۰۰۰) نیز با تمرکز بر نقش استعاره‌های فضایی، استدلال کرد که مفاهیم انتزاعی مانند زمان، از طریق نداشت بر مفاهیم عینی‌تر به‌ویژه فضا قابل درک می‌شوند. این ایده هم‌راستا با نظریه‌های زبان‌شناسی شناختی است که بر نقش تجربه حسی-حرکتی در شکل‌گیری مفاهیم تأکید دارند.

مارگولیز و کرافورد^۲ (۲۰۰۸) به بررسی ارتباط بین ماهیت رویدادها (مثبت یا منفی) و نوع استعاره‌های فضایی

1. Korn

2. Margolies & Crawford

مرتبط با زمان پرداختند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که رویدادهای مثبت و منفی به‌طور نظام‌مند با الگوهای فضایی متفاوتی از زمان همراه هستند؛ یعنی ارزش عاطفی رویداد، نوع بازنمایی استعاری آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در سطح فرهنگی-زبانی، یو^۱ (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای در زبان چینی، نشان داد که توالی زمانی در این زبان نه تنها در محور افقی (جلو-عقب)، بلکه در محور عمودی (بالا-پایین) نیز بازنمایی می‌شود. این یافته نشان‌دهنده تنوع فرهنگی در بازنمایی‌های استعاری زمان است.

پژوهش‌های اخیر، ابعاد جدیدی از تعامل استعاره‌های زمانی با شناخت، هیجان و ادراک اجتماعی را آشکار کرده‌اند. پیاتا و سوریانو^۲ (۲۰۲۲) به بررسی ارتباط بین هیجان و استعاره‌های زمانی پرداختند و دریافته‌اند که رویدادهای آینده مثبت، بیشتر با استعاره‌های «ناظر متحرک» توصیف می‌شوند («به‌سوی تعطیلات پیش می‌روم»)، درحالی‌که رویدادهای منفی با استعاره‌های «زمان متحرک» بیان می‌شوند («مشکلات به سمت من می‌آیند»). این الگو نشان می‌دهد که سوگیری‌های عاطفی، نوع بازنمایی استعاری ما از آینده را شکل می‌دهند.

استانوویچ و همکاران^۳ (۲۰۲۳) نیز تأثیر این دو چارچوب استعاری زمان را بر ادراک تغییرات اقلیمی بررسی کردند. آن‌ها دریافته‌اند که تغییرات اقلیمی با استعاره «زمان متحرک» توصیف شوند («بلایای آب‌وهوایی به سمت ما می‌آیند»)، مخاطبان حس فوریت و خطر بیشتری را تجربه می‌کنند. این یافته اهمیت کاربردی چارچوب‌بندی استعاری در ارتباطات عمومی و محیط زیستی را برجسته می‌کند.

در حوزه فلسفی-روان‌شناختی، بارون و همکاران^۴ (۲۰۲۳) به بررسی ارتباط بین استعاره‌های زمانی و سوگیری‌های شناختی مانند آینده‌گرایی یا نزدیک‌گرایی پرداختند. آن‌ها دو فرضیه «ناظر متحرک» و «زمان متحرک» را بررسی کردند. جالب آنکه یافته‌های تجربی آن‌ها نشان داد که سوگیری‌های زمانی ممکن است ریشه‌های پیچیده‌تری داشته باشند که نیازمند نظریه‌های جایگزین هستند.

فیست و دافی^۵ (۲۰۲۳) با تمرکز بر دو استعاره «زمان متحرک» و «ناظر متحرک» به بررسی تنوع‌های فردی، فرهنگی و موقعیتی در به‌کارگیری و تفسیر استعاره پرداختند. آن‌ها نشان دادند که درک و استفاده از این استعاره‌ها تنها

---

1. Yu

2. Piata and Soriano

3. Stanojević et al.

4. Baron et al.

5. Feist & Duffy

به اتصالات بین حوزه‌ای ثابت و جهان‌شمول محدود نمی‌شود، بلکه تحت تأثیر عمیق تجربیات جسمانی، فرهنگی و فردی هر شخص قرار دارد. این نویسندگان استدلال کردند که اگرچه استعاره‌های مفهومی نقطه شروع درک مفاهیم انتزاعی هستند، اما کل داستان را تشکیل نمی‌دهند. تفسیر و به‌کارگیری استعاره‌ها پویا، زمینه‌مند و فردی است؛ و این ویژگی‌ها باید در مدل‌های نظری و تجربی آینده به‌طور جدی مورد توجه قرار گیرند؛ بنابراین، فیست و دافی (۲۰۲۳) نه تنها به غنای شناختی استعاره‌های زمانی اشاره کردند، بلکه ضرورت بازنگری در رویکردهای یکنواخت و جهان‌شمول پیشین را نیز به‌خوبی برجسته می‌سازند.

در حوزه بازاریابی و رفتار مصرف‌کننده، شو^۱، جیا^۲ و چن^۳ (۲۰۲۴) نشان دادند که نوع استعاره زمانی به‌کاررفته در تبلیغات می‌تواند بر درک مصرف‌کنندگان از فاصله زمانی رویدادهای آینده تأثیر بگذارد. نتایج نشان داد استعاره‌های «ناظر متحرک» باعث می‌شوند رویدادها دورتر به نظر برسند، در حالی که استعاره‌های «زمان متحرک» حس نزدیکی و فوریت بیشتری ایجاد می‌کنند. این اثر را می‌توان به تفاوت در سطح برانگیختگی روان‌شناختی ناشی از هر چارچوب استعاره‌ی نسبت داد.

با وجود گستردگی مطالعات بین‌المللی در این حوزه، پژوهش‌های مرتبط با بازنمایی استعاره‌ی زمان در زبان بلوچی سرحدی بسیار محدود است. این کمبود، ضرورت انجام مطالعات شناختی-زبانی در بلوچی سرحدی را آشکار می‌سازد. بررسی چگونگی تجسم زمان در این گویش نه تنها به درک عمیق‌تر از ساختارهای شناختی گویشوران بلوچ‌زبان کمک می‌کند، بلکه می‌تواند بینش‌های مقایسه‌ای ارزشمندی در حوزه زبان‌شناسی شناختی فراهم آورد؛ بنابراین، پژوهش حاضر با هدف پر کردن این شکاف، به بررسی نظام‌مند استعاره‌های زمانی در بلوچی سرحدی و نقش آن‌ها در شکل‌دهی به درک شناختی زمان می‌پردازد.

۳- مبانی و چارچوب نظری پژوهش

در دیدگاه شناختی، استعاره از خوانش ادبی فراتر می‌رود و ابزاری می‌شود که از طریق آن، مفاهیم انتزاعی از طریق حوزه‌های عینی درک می‌شوند (ملکی و همکاران، ۱۴۰۴). نقش بنیادین استعاره در این دیدگاه، در تفکر و شناخت مورد تأکید قرار می‌گیرد و زیربنای نظریه استعاره مفهومی است (همتی و پهلوان نژاد، ۱۴۰۴). به‌طور کلی، مطالعه

---

1. Xu
2. Jia
3. Chen

مفهوم‌سازی زمان در زبان‌شناسی شناختی مبتنی بر نظریه استعاره مفهومی بنا شده است؛ نظریه‌ای که نخستین بار توسط لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) مطرح شد. بر اساس این نظریه، مفاهیم انتزاعی همچون «زمان» از طریق مفاهیم عینی و ملموس‌تر مانند «فضا» درک و سازمان‌دهی می‌شوند (کالیزو-رومرو و همکاران، ۲۰۲۰). زمان، به دلیل ماهیت انتزاعی خود از طریق تجربه تغییر در فواصل کوتاه قابل ادراک مستقیم است (لی و کایو، ۲۰۲۲). برای اندیشیدن درباره بازه‌های زمانی گسترده‌تر، ذهن ناچار است از حوزه‌های تجربی-ادراکی آشناتر بهره گیرد. در این فرایند، استعاره‌های مفهومی به‌عنوان سازوکار اصلی انتقال ساختار معنایی از یک حوزه مبدأ (مانند فضا) به یک حوزه مقصد (مانند زمان) عمل می‌کنند (کوچش^۱، ۲۰۱۵).

یکی از مهم‌ترین و رایج‌ترین نگاشت‌های استعاری در این چارچوب، استعاره «زمان همان فضا است» است. در این نگاشت، تجارب ادراکی-حرکتی تکرارشونده، مانند حرکت بدن در مسیر، «طرح‌واره‌های تصویری»^۲ را ایجاد می‌کنند که در سازمان‌دهی شناختی زمان نیز به‌کار می‌روند (کالیزو-رومرو و همکاران، ۲۰۲۰). تجربه بدنی حرکت به جلو، اساس نگاشت «گذشته پشت است / آینده جلو است» را شکل می‌دهد. به عبارت دیگر، در حین حرکت، رویدادهایی که قرار است تجربه شوند در پیش رو و رویدادهای سپری‌شده در پشت سر قرار دارند (استیکلز^۳ و لوییز^۴، ۲۰۱۸).

در چارچوب نظریه استعاره مفهومی، دو الگوی فضایی اصلی در بازنمایی استعاری زمان شناسایی شده است: یکی الگوی «ناظر متحرک» و دیگری الگوی «زمان متحرک». در الگوی «ناظر متحرک»، فرد خود را در حال حرکت روی خط زمان از گذشته به آینده تصور می‌کند؛ آینده پیش رو و گذشته پشت سر قرار دارد. این دیدگاه در زبان به صورت عباراتی چون «به تعطیلات نزدیک می‌شویم» بازتاب می‌یابد. در مقابل، الگوی «زمان متحرک» فرد را ثابت فرض می‌کند و این زمان یا رویدادهای آینده است که به سمت او حرکت می‌کند و پس از رسیدن به حال، از کنار او گذشته و به گذشته بدل می‌شود (نونز^۵ و سویستر^۶، ۲۰۰۶). این الگو در عباراتی مانند «تعطیلات در حال آمدن

1. Kövecses
2. image schemas
3. Sticks
4. Lewis
5. Núñez
6. Sweetser

است» مشاهده می‌شود.

الگوی «جلسه چهارشنبه بعد^۱» که توسط مک‌گلون و هاردینگ (۱۹۹۸) معرفی شد، آزمونی استاندارد برای تمایز این دو الگوست. در این پارادایم، از مشارکین پرسیده می‌شود: «جلسه چهارشنبه بعد به دو روز جلوتر جابجا شده است. اگر امروز چهارشنبه باشد، جلسه چه روزی برگزار می‌شود؟» پاسخ‌ها به دو دسته تقسیم می‌شوند: «جمعه» و «دوشنبه». افرادی که الگوی «ناظر متحرک» را به کار می‌گیرند، زمان را ثابت و خود را در حرکت تصور کرده و پاسخ «جمعه» می‌دهند (فرد به جلو حرکت کرده است). افرادی که الگوی «زمان متحرک» را به کار می‌گیرند، خود را ثابت و زمان را در حرکت می‌دانند و پاسخ «دوشنبه» می‌دهند (زمان به سمت عقب حرکت کرده است). این پارادایم نشان می‌دهد که برداشت‌های فضایی از زمان می‌توانند در موقعیت‌های یکسان، تفسیرهای متفاوتی ایجاد کنند و گرایش به هر الگو می‌تواند با عوامل فرهنگی، زبانی و موقعیتی تغییر کند (برودیتسکی، ۲۰۰۰، اوانز^۲، ۲۰۱۳).

۴- روش پژوهش

این پژوهش از نوع پژوهش علی-مقایسه‌ای است. در این روش، پژوهشگر بدون دستکاری متغیرهای مستقل، حالت‌های موجود آن‌ها را در جامعه مورد مطالعه مقایسه می‌کند تا رابطه احتمالی بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته را بررسی نماید (فرانکل^۳ و همکاران، ۲۰۱۲). در این مطالعه، متغیرهای مستقل شامل اطلاعات زمینه‌ای (برانگیزاننده‌های زبانی) و جنسیت مشارکین بوده و متغیر وابسته، انتخاب تعبیر استعاره‌ی زمان (بر اساس الگوهای «ناظر متحرک» یا «زمان متحرک») در پاسخ به جمله هدف مبهم می‌باشد.

۴-۱. جامعه آماری و نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی گویشوران بومی گویش بلوچی سرحدی ساکن در مناطق شمالی استان سیستان و بلوچستان (شهرهای زاهدان و خاش و حومه) بود. با توجه به محدودیت‌های عملیاتی و دسترسی، نمونه‌گیری به روش در دسترس انجام پذیرفت. نمونه‌نهایی شامل ۱۲۱ نفر از دانشجویان بومی بلوچ‌زبان دانشگاه سیستان و بلوچستان بودند. سن شرکت‌کنندگان بین ۱۹ تا ۲۷ سال و میانگین سنی آن‌ها ۲۰ سال بود. از میان

1. Next Wednesday Meeting

2. Evans

3. Fraenkel

گویش‌وران بلوچی سرحدی، ۶۸ نفر مرد و ۵۳ نفر زن بودند. در این مطالعه، شرکت‌کنندگان از نظر سن و تحصیلات همگن‌سازی شدند تا اطمینان حاصل شود که این متغیرها بر نتایج پژوهش تأثیری ندارند.

۴-۲. ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار اصلی گردآوری داده‌ها در این پژوهش، یک پرسشنامه محقق‌ساخته بود که بر اساس پارادایم کلاسیک «جلسه چهارشنبه بعد» مک‌گلون و هاردینگ طراحی گردید. این پارادایم یک ابزار استاندارد و معتبر در پژوهش‌های روان‌زبان‌شناختی برای سنجش ترجیحات فضایی-زمانی است. پرسشنامه شامل سه بخش مجزا بود:

الف) بخش پایه (ختی)

هدف از این بخش، پاسخ به سؤال اول پژوهش (درک تعبیر استعاری زمان در محیط ختی) بود. در این مرحله، شرکت‌کنندگان مستقیماً با جمله هدف مبهم مواجه می‌شدند و بدون هیچ‌گونه تأثیرپذیری قبلی، پاسخ خود را انتخاب می‌نمودند.

جمله هدف مبهم (به زبان بلوچی سرحدی):

۱- دگه هپتگی چهارشنبه به دو روچ دیم تر هشتگ بوته. هنوی جلسه په چه روچی برنامه ریچی بوته؟^۱

(degæ hæptægi tʃanfamme pæ do ru tʃdeimtær hefæg butæ. hænnu ie dʒælsæ
pæ tʃe ru tʃi bæmamæritʃi butæ.)

گزینه‌های پاسخ: ۱) دوشنبه: نشان‌دهنده تفسیر بر اساس الگوی «زمان متحرک».

۲) جمعه: نشان‌دهنده تفسیر بر اساس الگوی «ناظر متحرک».

ب) بخش زمینه‌سازی (برانگیخته)

هدف از این بخش، پاسخ به سؤال دوم پژوهش (تأثیر اطلاعات زمینه‌ای بر درک تعبیر استعاری زمان) بود. در این مرحله، ابتدا شش جمله بلوچی سرحدی (جدول ۱) در قالب پرسش‌نامه طراحی گردید. مشارکین در این پارادایم با مجموعه‌ای از جمله‌ها که یا شامل استعاره «ناظر متحرک» (جمله‌های ۲، ۴، ۶) و یا استعاره «زمان متحرک» (جمله‌های ۳، ۵، ۷) هستند، برانگیخته می‌شوند. پس از مطالعه این جملات، مشارکین با جمله هدف مبهم (جمله

۱. جلسه چهارشنبه هفته آینده دو روز جلورفته است. اکنون این جلسه در چه روزی برگزار می‌شود؟

(۱) مواجه می‌شدند و پاسخ خود را انتخاب می‌کردند. این روش به ما امکان می‌داد تأثیر زمینه‌سازی بر تفسیر جمله مبهم را بررسی کنیم. این جملات (به زبان بلوچی سرحدی) در جدول (۱) ارائه شده است:

جدول ۱: جملات بلوچی سرحدی حاوی استعاره‌های ناظر متحرک و زمان متحرک

جملات ناظر متحرک	جملات زمان متحرک	
۲- مُشما شْ مُکَرَرِ مُهلتا گُوسْتَن. /mošmâ ša mokarrare mohlat- â gwast-an/ (ما از مهلت مقرر عبور کردیم.)	۳- شْ مُکَرَرِ مُهلتا گُوسْت. /ša mokarrare mohlat- â gwast-a/ (مهلت مقرر گذشته است.)	گذشته
۴- مُشما به واقعی وَختا رَسِن. /mošmâ be vakhttp://bamdadesari.ir/?attachme nt_id=3986e-in vaxt-â rass-ien/ (ما به زمان واقعی می‌رسیم.)	۵- واقعی وَخت رَسِیت. /vâke- http://bamdadesari.ir/?attachme nt_id=3986in vaxt-â rass-it/ (زمان واقعی فرا می‌رسد.)	حال
۶- مُشما به مُرم ماها دارن نزدیک بِن. /mošmâ be morome mâhâ dâr-an nazdik-a ba-ien/ (ما داریم به ماه محرم نزدیک می‌شویم)	۷- مُرم ماه نزدیک بیت. /morome mâh nazdik-a bit/ (ماه محرم نزدیک می‌شود.)	آینده

ج) بخش اطلاعات جمعیت‌شناختی:

در انتهای پرسشنامه، اطلاعات جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان شامل جنسیت و سن جمع‌آوری شد تا تأثیر این متغیرها بر نتایج بررسی گردد.

۴-۳. روایی و پایایی ابزار

روایی محتوا: پرسشنامه توسط سه استاد متخصص در حوزه زبان‌شناسی شناختی مورد بازبینی قرار گرفت و پس از اعمال

نظرات اصلاحی، روایی محتوایی آن تأیید شد.

روایی سازه: استفاده از پارادایم استاندارد «جلسه چهارشنبه بعد» که در چندین پژوهش بین‌المللی اعتبارسنجی شده است،

تضمین‌کننده روایی سازه ابزار است.

پایایی: با توجه به ماهیت آزمون (ارائه یک جمله مبهم و انتخاب یکی از دو گزینه)، محاسبه ضریب پایایی (مانند آلفای کرونباخ) برای این بخش معنا ندارد. با این حال، ثبات درونی پرسشنامه با استفاده از روش آزمون-بازآزمون بر روی یک نمونه ۲۰ نفری (با فاصله دو هفته) مورد بررسی قرار گرفت. ضریب همبستگی پیرسون بین پاسخ‌های دو مرحله برای جمله هدف، ۰.۸۵. محاسبه شد که نشان‌دهنده پایایی مطلوب ابزار است.

۴-۴. روش اجرا

اجرای پژوهش در دو مرحله مجزا و به صورت حضوری در محیط دانشگاهی (دانشگاه سیستان و بلوچستان) انجام شد. در مرحله اول، مشارکین فقط با جمله هدف مبهم و گزینه‌های پاسخ مواجه شدند و پاسخ خود را در برگه پاسخ ثبت کردند. پس از گذشت یک فاصله زمانی ۱۰ دقیقه‌ای (به منظور کاهش تأثیر حافظه کوتاه مدت و اطمینان از تأثیر زمینه‌سازی)، در مرحله دوم به مشارکین ابتدا جملات (جدول ۱) داده شد تا با دقت مطالعه کنند. سپس، جمله هدف مبهم (جمله ۱) برای بار دوم ارائه شد و از آن‌ها خواسته شد پاسخ جدید خود را در یک برگه پاسخ جداگانه انتخاب و ثبت کنند.

۴-۵. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. برای پاسخ به سؤالات پژوهش از آزمون‌های آماری زیر استفاده شد:

آزمون خی-دو: برای بررسی وجود تفاوتی معنادار بین فراوانی پاسخ‌های «دوشنبه» و «جمعه» در شرایط خنثی، برای بررسی رابطه‌ای معنادار بین متغیر «اطلاعات زمینه‌ای» (غیربرانگیخته در مقابل برانگیخته) و متغیر «انتخاب پاسخ» (دوشنبه در مقابل جمعه)، و همچنین، تأثیر متغیر «جنسیت» بر «انتخاب پاسخ» از این آزمون استفاده شد.

اندازه اثر:^۱ به منظور ارزیابی قدرت و بزرگی رابطه بین متغیرهای مورد مطالعه، فراتر از صرفاً معناداری آماری، از ضریب

فی^۲ (ϕ) و ضریب کرامر^۳ (V) به عنوان شاخص‌های اندازه اثر برای آزمون خی دو استفاده شد. این شاخص‌ها

مقادیری بین ۰ (بدون رابطه) تا ۱ (رابطه کامل) را نشان می‌دهند (کوهن^۴، ۱۹۸۸). در این پژوهش، برای جداول

۲×۲ (مانند مقایسه پاسخ‌ها در شرایط خنثی یا تأثیر جنسیت)، از ضریب فی (ϕ) استفاده شد. برای جداولی با بیش

1. Effect Size
2. Phi Coefficient
3. Cramer's V
4. Cohen

از دو سطر یا ستون (مانند بررسی تأثیر اطلاعات زمینه‌ای که شامل چندین سلول است)، از ضریب کرامر V استفاده گردید. سطح معناداری در تمامی آزمون‌ها ۰.۰۵ در نظر گرفته شد.

۵- توصیف و تحلیل داده‌ها

برای بررسی پرسش اول پژوهش مبنی بر چگونگی درک تعبیر استعاره‌ی زمان در بلوچی سرحدی در محیط خنثی جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: آزمون خی‌دو برای معناداری درک تعبیر استعاره‌ی زمان در بلوچی سرحدی

فرآوانی	درصد	خی دو	درجه آزادی	ارزش p
روز جمعه	۳۰	۲۴/۸	۱	۰/۰۰۰
روز دوشنبه	۹۱	۷۵/۲		
مجموع	۱۲۱	۱۰۰		

بر اساس جدول (۲)، انتخاب پاسخ «جمعه» و «دوشنبه» در بین گویشوران بلوچی سرحدی به ترتیب ۲۴/۸٪ و ۷۵/۲٪ است. جدول (۲) نشان می‌دهد خی‌دو برابر ۱۷/۷۹۳ و درجه آزادی برابر ۱ است. از آنجاکه ارزش p کمتر از ۰/۰۵ است ($p=0/000<0/05$)، بنابراین، تفاوت معناداری بین انتخاب پاسخ «جمعه» و «دوشنبه» بین گویشوران بلوچی سرحدی وجود دارد.

در پرسش دوم پژوهش، رابطه بین اطلاعات زمینه‌ای و درک تعبیر استعاره‌ی زمان در بلوچی سرحدی بررسی شد. نتایج نشان داد ۷۰/۲۴ پاسخ «دوشنبه» و ۲۹/۷۶ درصد پاسخ «جمعه» را انتخاب کردند. همچنین، درصد جمله‌های حاوی زمان متحرک و ناظر متحرک به ترتیب ۶۱/۴۴ و ۳۸/۵۶ به دست آمد. این نتایج حاکی از آن است که درصد پاسخ‌های زمان متحرک در بلوچی سرحدی بیشتر است. برای بررسی معنادار بودن این امر از آزمون خی‌دو استفاده شد.

جدول ۳: آزمون خی‌دو برای معناداری رابطه بین اطلاعات زمینه‌ای و درک تعبیر استعاره‌ی زمان در بلوچی سرحدی

ارزش	درجه آزادی	سطح معنی داری
آزمون خی دو	۳	۰/۰۰۰

ارزش	درجه آزادی	سطح معنی داری
نسبت درست‌نمایی	۳	۰/۰۰۰
رابطه خطی	۳	۰/۰۰۰
تعداد موارد معتبر		۱۲۱

بر اساس جدول (۳)، آزمون خی دو حاکی از آن است که خی دو برابر ۱۷/۱۸۷ و درجه آزادی برابر ۳ است. از آنجاکه ارزش p کمتر از ۰/۰۵ است ($p = 0/001 < 0/05$)، نتایج نشان می‌دهد بین اطلاعات زمینه‌ای و درک تعبیر استعاری زمان در بلوچی سرحدی رابطه معناداری وجود دارد.

در پاسخ به پرسش سوم مبنی بر تأثیر معنادار جنسیت بر درک تعبیر استعاری زمان جدول (۴) ارائه شده است.

جدول ۴: آزمون خی دو برای تأثیر معنادار جنسیت بر درک تعبیر استعاری زمان

فرآوری	درصد	خی دو	درجه آزادی	ارزش p
مرد				
روز دوشنبه	۳۷	۵۸/۴		
روز جمعه	۳۱	۳۳/۹		
زن		۰/۵۲	۱	۰/۳۶
روز دوشنبه	۳۰	۵۶/۶		
روز جمعه	۲۳	۴۳/۴		

همان‌طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، اگرچه تمایل به انتخاب روز «دوشنبه» (الگوی زمان متحرک) در هر دو گروه جنسیتی وجود دارد، اما ارزش p برای هر دو گروه (۰/۳۶) از ۰/۰۵ بزرگ‌تر است، که نشان‌دهنده عدم وجود تفاوت آماری معنادار در انتخاب پاسخ بین دو جنس است. این امر تأیید می‌کند که جنسیت بر درک استعاری زمان در این پژوهش تأثیری نداشته است. به‌منظور تعیین قدرت و اهمیت عملی یافته‌ها، علاوه بر معناداری آماری، اندازه اثر برای هر یک از آزمون‌های خی دو محاسبه شد. نتایج این محاسبات همراه با تفسیر آن‌ها در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵: گزارش اندازه اثر برای آزمون‌های خی-دو

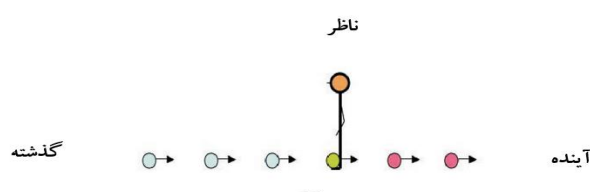
تفسیر اندازه اثر (بر اساس ملاک کوهن، ۱۹۸۸)	اندازه اثر	p-value	Df	χ^2	آزمون و متغیرها
مقدار	شاخص				
اثر بزرگ	۰/۳۸	Phi (ϕ)	۱	۱۷/۷۹	درک استعاره‌ی زمان (پرسش اول)
اثر متوسط	۰/۲۷	Cramer's V	۳	۱۷/۱۹	تأثیر زمینه بر درک زمان (پرسش دوم)
اثر بسیار کوچک و ناچیز	۰/۶۵	Phi (ϕ)	۱	۰/۵۲	تأثیر جنسیت بر درک زمان (پرسش سوم)

همان‌طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، اندازه اثر برای تفاوت در درک الگوهای استعاره‌ی زمان ($\phi = 0.38$) بر اساس ملاک کوهن (۱۹۸۸) بزرگ ارزیابی می‌شود. این نشان می‌دهد که تفاوت مشاهده‌شده بین دو الگو نه تنها از نظر آماری معنادار، بلکه از نظر عملی نیز قابل توجه و قوی است. همچنین، اندازه اثر برای رابطه بین اطلاعات زمینه‌ای و درک زمان ($V = 0.27$) در حد متوسط است که نشان‌دهنده ارتباط قابل توجهی بین این دو متغیر می‌باشد. در مقابل، اندازه اثر برای متغیر جنسیت ($\phi = 0.065$) بسیار کوچک و ناچیز است که مؤید عدم وجود رابطه معنادار بین جنسیت و درک استعاره‌ی زمان است و نتیجه آزمون خی دورا تأیید می‌کند.

۶. بحث

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که درک استعاره‌ی زمان در گویش بلوچی سرحدی از الگویی یکنواخت و قابل پیش‌بینی پیروی می‌کند. در محیط خنثی، الگوی «زمان متحرک» به‌طور آماری معنادار و با اندازه اثر بزرگ ($\phi = 0.38$) غالب است، به‌طوری‌که ۷۵.۲ درصد از شرکت‌کنندگان جمله مبهم «جلسه چهارشنبه به دو روز جلوتر موکول شد» را به‌گونه‌ای تفسیر کردند که منجر به انتخاب پاسخ «دوشنبه» شد. به عبارت دیگر، گویش‌وران بلوچی سرحدی در تعبیر استعاره‌ی زمان بلوچی سرحدی در محیط خنثی از الگوی خاص «زمان متحرک» پیروی می‌کنند. با توجه به این‌که مشارکین متناسب با روز الگوی «زمان» متحرک روز «دوشنبه» را انتخاب کردند، می‌توان نتیجه

گرفت، این الگو در زبان بلوچی سرحدی بیشتر «زمان» متحرک است. در الگوی «زمان متحرک» تجربه‌گری وجود دارد که ناظر نامیده می‌شود و موقعیت او نشان‌دهنده «حال» است. در این الگو، ناظر ثابت است و لحظه‌ها و رویدادهای زمانی به‌عنوان اشیایی در حال حرکت مفهوم‌سازی می‌شوند. این اشیاء از آینده به سمت ناظر حرکت می‌کنند و با گذر از او به گذشته می‌روند. این حرکت سبب گذر زمان می‌شود (نونز و سویستر ۲۰۰۶: ۴۰۶). این الگو در شکل (۱) ارائه شده است.

شکل ۱: الگوی زمان متحرک (نونز و سویستر، ۲۰۰۶: ۴۰۶).

این یافته با پژوهش‌هایی مانند نونز و سویستر (۲۰۰۶)، رئالی و لراس (۲۰۱۷) و استیکلز و لوییز (۲۰۱۸) همسو است که بر وجود یک الگوی غالب در هر زبان تأکید دارند، اما در تضاد با یافته‌های برودیتسکی و رمسکار (۲۰۰۲) قرار دارد که ادعا می‌کنند افراد در بافت خنثی به‌طور مساوی از هر دو الگو استفاده می‌کنند.

نونز و سویستر (۲۰۰۶) معتقدند اگرچه یک زبان به‌طور معمول بیشتر از یک الگوی زمانی دارد، ولی الگویی در هر زبان وجود دارد که بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد که این خود ناشی از تفاوت‌های فرهنگی است. در بلوچی سرحدی بیشتر الگوی زمان متحرک است. ریلی و لراس^۱ (۲۰۱۷) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که زبان اسپانیایی نسبت به الگوهای «ناظر متحرک» و «زمان متحرک» خنثی نیست. همچنین، استیکلز و لوییز (۲۰۱۸) در پژوهش خود نشان دادند که درک تعبیر استعاری زمان در زبان انگلیسی بیشتر منطبق بر الگوی «ناظر متحرک» است. به‌سختی دیگر، مشارکین در زبان انگلیسی سعی می‌کنند که بیشتر روز «جمعه» را انتخاب کنند؛ بنابراین، این پژوهش با یافته‌هایی که نشان می‌دهند زبان انگلیسی نیز الگوی زمانی خاص خود را دارد، همسو است.

ازسوی دیگر، نتایج پژوهش حاضر با پژوهش برودیتسکی و رمسکار (۲۰۰۲) همسو نیست. برودیتسکی و

1. Realí, F., & Lleras, M

رمسکار (۲۰۰۲: ۱۸۵) معتقدند در یک بافت خنثی، افراد به‌طور مساوی از استعاره‌های زمانی «ناظر متحرک» و «زمان متحرک» بهره می‌گیرند؛ درحالی‌که نتایج پژوهش حاضر نشان داد گویش‌وران بلوچی سرحدی بیشتر از الگوی «زمان متحرک» استفاده می‌کنند.

۶-۱. تفسیر فرهنگی

غلبه الگوی «زمان متحرک» در بلوچی سرحدی را می‌توان با ویژگی‌های بنیادین ساختار اجتماعی و فرهنگی این جامعه تبیین کرد. بر اساس دیدگاه دوب (۱۹۷۱) از منظر فرهنگی، هر جامعه‌ای رویکردهای خاص خود را نسبت به زمان توسعه می‌دهد. او بیان می‌کند که فرهنگ‌های غربی بیشتر به آینده و حرکت روبه‌جلو گرایش دارند، درحالی‌که فرهنگ‌های شرقی اغلب بر گذشته و ریشه‌ها تمرکز می‌کنند. وست (۱۹۸۹) در تأیید این دیدگاه، دلیل این تمایل شرق به گذشته را به پیشینه تاریخی و تمدن طولانی‌تر این کشورها نسبت به جوامع غربی مرتبط می‌داند. علاوه بر این، به بیان ایوانز (۲۰۱۳)، الگوهای ناظر متحرک و زمان متحرک الگوهای شناختی پیچیده‌ای هستند که بر اساس فرهنگ بازنمایی می‌شوند. در نتیجه، این الگوها باید با توجه به فرهنگ موردبررسی قرار بگیرد.

بلوچستان ایران به لحاظ تاریخی به دو ناحیه سرحد و مکران تقسیم‌بندی شده است. تفاوت عمده این دو بخش، در ساختار سیاسی و اجتماعی حاکم بر آن‌ها نهفته است. در طول تاریخ، ناحیه مکران عمدتاً بر اساس نوعی حکومت محلی اداره می‌شده است. (شه بخش ۱۳۷۳: ۳۱). در مقابل، منطقه سرحد بلوچستان بر مبنای ساختار ایلی-عشیره‌ای سازمان‌یافته است. در این ساختار، هر قبیله دارای یک سردار و قلمرو جغرافیایی مشخص است. این نظام عشیره‌ای کماکان در میان بلوچ‌های سرحد پابرجاست؛ به‌گونه‌ای که درک نحوه تعامل آن‌ها با یکدیگر، سایر طوایف، نظام حکومتی و به‌طور کلی جهان‌بینی آن‌ها، بدون شناخت دقیق این ساختار، میسر نخواهد بود. آداب و رسوم نظیر ازدواج، حل و فصل منازعات بین طایفه‌ای و احترام به حریم قبیله، همگی بر پایه همین ساختار شکل گرفته و اجرا می‌شوند. شایان ذکر است که در اثر شهرنشینی و حضور نظام حکومتی متمرکز در مکران، ذهنیت‌های مدرن‌تر و منعطف‌تری در این منطقه نسبت به سرحد شکل گرفته است. این تفاوت در ساختار اجتماعی، به تبع آن، بر الگوهای ادراکی و فرهنگی نیز تأثیرگذار بوده است (معیدفر و شهلای بر، ۱۳۸۶).

به‌علاوه، پوشش این گویش‌وران لباس بلوچی است که تا حدود زیادی مشابه لباس‌هایی است که در شبه‌قاره هند و به‌خصوص در پاکستان استفاده می‌شود. تأثیر فرهنگ شبه‌قاره هند محدود به لباس این گروه نمی‌شود، بلکه موسیقی

بلوچی نیز از نفوذ و تأثیر فرهنگ هندی محفوظ نمانده است (معیدفر و شهلای بر، ۱۳۸۶). همچنین، فقدان راه‌های ارتباطی و عدم وجود وسایل ارتباط جمعی بین سخنگویان بلوچی سرحدی و داخل ایران موجب شده است، این منطقه بیش از آنچه که زیر نفوذ تمدن و فرهنگ داخلی ایران قرار بگیرد با جلوه‌های مادی و معنوی فرهنگ هندوستان مواجه باشند (سربازی، ۱۳۸۱: ۱۲۸). بر این اساس، می‌توان گفت فرهنگ بلوچی بیشتر تحت تأثیر فرهنگی شرقی است و از این رو گرایش سخن‌گویان بلوچ بیشتر متمایل به انتخاب «زمان متحرک» بوده است.

۲-۶. تأثیر زمینه‌سازی

یافته دوم که نشان می‌دهد مشارکین متناسب با جملات برانگیزاننده، تفسیر خود را تغییر می‌دهند، بسیار قوی و مطابق با پیش‌بینی‌های نظریه‌های شناختی پویا است (فیست و دافی، ۲۰۲۳). این نتیجه مستقیماً از مطالعات بورودیتسکی (۲۰۰۰) پشتیبانی می‌کند که نشان داد تغییر جزئی در زمینه زبانی می‌تواند چارچوب شناختی فرد را به‌طور کامل تغییر دهد. این یافته نشان می‌دهد که شناخت زبانی یک فرآیند انعطاف‌پذیر و وابسته به زمینه است، نه یک سیستم سخت‌افزاری ثابت.

۲-۳. تأثیر جنسیت:

عدم تأثیر معنادار جنسیت (با اندازه اثر بسیار کوچک $\phi = 0.065$) نشان می‌دهد که درک استعاره‌ی زمان در این جامعه، یک پدیده فرهنگی-جامعه‌ای است که در سطح کلان فرهنگی شکل گرفته و تفاوت‌های فردی-جنسیتی را در برنمی‌گیرد. این یافته با مطالعات قبلی همخوانی دارد و نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی می‌توانند بر عوامل دموگرافیکی غالب شوند.

۷. نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی درک استعاره‌ی زمان در گویش بلوچی سرحدی، بر اساس چارچوب نظری زبان‌شناسی شناختی و با استفاده از پارادایم «چهارشنبه بعد»، انجام شد. یافته‌های اصلی این مطالعه را می‌توان در سه محور خلاصه کرد:

نخست، در محیط خنثی، الگوی «زمان متحرک» به‌طور معناداری و با اندازه اثر بزرگ ($\phi = 0.38$) غالب است. این یافته نشان می‌دهد که گویشوران بلوچی سرحدی تمایل دارند خود را به‌عنوان موجودی ثابت در جریان زمان تصور کنند و

رویدادها را به‌عنوان عواملی متحرک که از آینده به‌سوی آن‌ها می‌آیند، درک کنند. این یافته با نتایج پژوهش‌های متعدد در زبان‌های دیگر (مانند ایمارا) که حاکی از سلطه الگوی «زمان متحرک» است، همسو بوده، اما با یافته‌های مربوط به زبان فارسی الگوی غالب «ناظر متحرک» تفاوت دارد (خوشخونزاد، ۱۳۹۸). این تفاوت، شاهدی قوی بر نقش تعیین‌کننده عوامل فرهنگی در شکل‌دهی به الگوهای شناختی است.

دوم، نتایج نشان داد که ارائه اطلاعات زمینه‌ای (جملات برانگیزاننده) تأثیر معناداری بر تفسیر جمله مبهم دارد. این یافته از نظریه‌های شناختی پویا پشتیبانی می‌کند فیست و دافی، ۲۰۲۳) و نشان می‌دهد که شناخت زبانی یک فرآیند ثابت و ایستا نیست، بلکه پویا و به‌شدت وابسته به زمینه است. ذهن‌گوشور به‌راحتی تحت تأثیر زمینه قرار می‌گیرد و چارچوب شناختی خود را برای تفسیر یک عبارت مبهم تغییر می‌دهد.

سوم، متغیر جنسیت تأثیر معناداری بر درک استعاره‌ی زمان نداشت. این یافته نشان می‌دهد که درک استعاره‌ی زمان در جامعه بلوچی سرحدی، یک پدیده فرهنگی-اجتماعی است که در سطح کلان فرهنگی شکل گرفته و تفاوت‌های فردی-جنسیتی را در برنمی‌گیرد.

این مطالعه پیامدهای مهمی برای نظریه استعاره مفهومی دارد. اولاً، یافته‌ها از فرضیه اصلی نظریه استعاره مفهومی مبنی بر اینکه زمان از طریق فضا درک می‌شود، پشتیبانی می‌کند. ثانیاً، نشان می‌دهد که این نگاشت‌ها کاملاً تحت تأثیر فرهنگ هستند و می‌توانند در فرهنگ‌های مختلف به شکل‌های متفاوتی ظهور کنند (کوچش، ۲۰۱۵). همچنین، پژوهش حاضر پیامدهای کاربردی در حوزه‌هایی مانند آموزش زبان (درک تفاوت‌های فرهنگی در بیان زمان) و ارتباطات بین‌فرهنگی دارد.

مهم‌ترین محدودیت این پژوهش، تمرکز بر جامعه آماری دانشجویی بود. همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد، دانشجویان تحت تأثیر زبان فارسی و محیط آکادمیک قرار دارند؛ بنابراین، برای تعمیم‌پذیری نتایج به کل جامعه گویشوران بومی بلوچی سرحدی، پیشنهاد می‌شود مطالعات آتی بر روی نمونه‌های متنوع‌تری از نظر سن (به‌ویژه سالمندان)، سطح تحصیلات و محل سکونت (شهری در مقابل روستایی) انجام شود. همچنین، برای درک عمیق‌تر دلایل فرهنگی این یافته‌ها، استفاده از روش‌های کیفی مانند مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با گویشوران بومی می‌تواند بسیار مفید باشد.

به‌طورکلی، این پژوهش گامی مهم در جهت پر کردن شکاف موجود در مطالعات زبان‌شناسی شناختی در ایران است. یافته‌های آن نه تنها به غنای ادبیات این حوزه کمک می‌کند، بلکه درک ما را از پیچیده‌ترین تجربه بشری، یعنی «زمان»، و چگونگی شکل‌گیری آن در بستر فرهنگ‌های خاص، عمیق‌تر می‌سازد.

کتابنامه

- خوشخونزاد، ا.ع. (۱۳۹۸). بررسی مقایسه‌ای برخی عوامل مؤثر بر تعبیر استعاره‌ی زمان در فارسی و بلوچی سرحدی: رویکردی شناختی (پایان نامه منتشر نشده دکتری). دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- سربازی، ا. (۱۳۸۱). موسیقی بلوچ برخاسته از عمق تاریخ، نشریه مقام، ۵، ۱۸-۲۵.
- شه‌بخش، ع. (۱۳۷۳). پژوهشی در تاریخ معاصر بلوچستان. شیراز: نوید شیراز.
- معیدفر، س و شهلی‌بر، ع. (۱۳۸۶). جهانی‌شدن و شکل‌گیری سیاست فرهنگی محلی: مصرف رسانه‌ای بلوچ‌های ایران و چالش‌های هویت قومی و هویت محلی. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه خوارزمی، ۱۵ (۵۶-۵۷): ۱۸۳-۲۰۸.
- ملکی، س، ملکی، س، و بختیاری، ف. (۱۴۰۴). جنبه‌های استعاره‌ی، مجازی و تعاملی مفهوم‌سازی ترس: نگاهی شناختی. زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، (۲) ۱۷، ۱-۲۷.
- doi: 10.22067/jlkld.2025.92178.1306
- همتی، ت و پهلوان نژاد، م. ر. (۱۴۰۴). استعاره‌های مفهومی هوش مصنوعی در رسانه‌های خبری فارسی‌زبان: تحلیل بافتی-شناختی بر اساس نظریه گسترش‌یافته استعاره مفهومی. زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، ۱۷ (۳)، ۴۵-۷۳.
- doi: 10.22067/jlkld.2025.94768.1342
- Baron, S., Everett, B. C., Latham, A. J., Miller, K., Tierney, H., Thang, J. V. (2023). *Moving ego versus moving time: investigating the shared source of future-bias and near-bias*. Synthese, 202, Article number 94.
- Bender, A., Beller, S., & Bennardo, G. (2010). Temporal frames of reference: Conceptual analysis and empirical evidence from German, English, Mandarin Chinese, and Tongan. *Journal of Cognition and Culture*, 10, 283-307.
- Boroditsky, L. 2000. Metaphoric structuring: Understanding time through spatial metaphors. *Cognition*, 75(1), 1-28.
- Boroditsky, L. and M. Ramscar. (2002). The roles of body and mind in abstract thought. *Psychological Science*, 13(2), 185-188.
- Callizo-Romero, C., Tutnjević, S., Pandza, M., Ouellet, M., Kranjec, A., Ilić, S., ... & Santiago, J. (2020). Temporal focus and time spatialization across cultures. *Psychonomic Bulletin & Review*, 27(6), 1247-1258.
- Cohen, J. (1988). Set correlation and contingency tables. *Applied psychological measurement*, 12(4), 425-434.
- Doob, L. W. 1971. *Patterning of time*, New Haven, Yale University Press.
- Evans, V. (2004). *The Structure of Time: Language, Meaning, and Temporal Cognition*. Amsterdam: John Benjamins.
- Evans, V. (2013). *Language and time: A cognitive linguistics approach*. Cambridge University Press.

- Feist, M & Duffy SE. (2023). To each their own: a review of individual differences and metaphorical perspectives on time. *Front. Psychol.* 14:1213719. doi: 10.3389/fpsyg.2023.1213719
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
- Jahani, C. and A. Korn, (2009). Balochi. In: G. Winfuhr, (Ed.), *The Iranian Languages* (pp. 634-692). London, New York: Routledge.
- Kövecses, Z. (2015). *Where Metaphors Come from: Reconsidering Context in Metaphor*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Lai, V., & Boroditsky, L. (2013). The immediate and chronic influence of spatio-temporal metaphors on the mental representations of time in English, Mandarin, and Mandarin-English speakers. *Frontiers in Psychology*, 4, 142. doi:10.3389/fpsyg.2013.00142
- Lakoff, G. and M. Johnson. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Li, H., & Cao, Y. (2022). Time for politics: The relationship between political attitude and implicit space-time mappings. *Current Psychology*, 41(3), 118.
- Margolies, S. and L. Crawford. 2008. Event valance and spatial metaphors of time. *Cognition and Emotion*, 22(7), 1401-1414.
- McGlone, M. and J. Harding. 1998. Back (or forward?) to the future: The role of perspective in temporal language comprehension. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition*, 24, 1211-1223.
- Núñez, R. E., & Sweetser, E. (2006). With the future behind them: Convergent evidence from Aymara language and gesture in the crosslinguistic comparison of spatial construals of time. *Cognitive science*, 30(3), 401-450.
- Piata, A., Soriano, C. (2022). The affect bias in the metaphorical representation of anticipated events. *Metaphor and the Social World*. 12(1). 115-137.
- Realí, F., & Lleras, M. (2017). Perspectives in motion: the case of metaphorical temporal statements in Spanish. *Language and Cognition*, 9(1), 172-190.
- Rothe-Wulf, A., Beller, S., & Bender, A. (2015). Temporal frames of reference in three Germanic languages: Individual consistency, interindividual consensus, and cross-linguistic variability. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 68(5), 917-939.
- Stanojević, M. M., Tonković, M., Peti-Stantić, A. (2023). "When do Metaphorical Frames Exhibit Psycholinguistic Effects? The Case of the Ego-Moving and Time-Moving Metaphor in Climate Change". *Lublin Studies in Modern Languages and Literature*. 47(2). 97-107.
- Stickles, E., & Lewis, T. N. (2018). Wednesday's Meeting Really Is on Friday: A Meta-Analysis and Evaluation of Ambiguous Spatiotemporal Language. *Cognitive science*, 42(3), 1015-1025.
- West, P. 1989. Cross-cultural literacy and the pacific rim, *Business horizons*, 32, 2: 3-13.
- Xu, X., Jia, M., Chen, R. (2024). Time moving or ego moving? How time metaphors influence perceived temporal distance. *Journal of Consumer Psychology*, 34(3). 466-480.
- Yu, N. (2012). The metaphorical orientation of time in Chinese. *Journal of Pragmatics*, 44(10), 1335-1354.
- Yu, N. (2023). Metaphors from perception and culture: The case of solidity. *Cognitive Linguistic Studies*, 10(2), 398-421.